

Üniversite Öğrencilerinde İlaç Kullanımı

[Medication Use among University Students]

ÖZET

AMAÇ: Bu çalışma Erzincan il merkezinde okuyan Erzincan Üniversitesi öğrencilerinin ilaç kullanma durumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM: Tanımlayıcı özellikte olan bu çalışmanın evrenini Erzincan Üniversitesi'ne bağlı fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulunda okuyan 4506 öğrenci, örneklemini ise 885 (evrenin %19,6) öğrenci oluşturmuştur. Veriler, öğrencilerin tanıtıcı özelliklerini ve ilaç kullanma durumlarını içeren anket formu ile Nisan-Mayıs 2008 tarihleri arasında toplanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde yüzdelik ve ki kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR: Çalışmaya katılan öğrencilerin %39,3'ünü 2. sınıfın oluşturduğu ve %59,8'inin 20-22 yaş grubunda ve %34,7'sinin Eğitim Fakültesinden olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %64,6'sının ilaç kullanma nedeni olarak baş ağrısı ve nezle-gribin olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %83,6'sının ilaç kullanmadan önce prospektüsünü okuduğunu, %47,9'unun yakınmaları sona erdiğinde ilaç kullanmayı bıraktığı, %50,5'inin son bir ayda ilaç kullandığı ve bunların %23,2'sinin reçetesiz kullandığı belirlenmiştir. Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin %70,3'ünün baş ağrısı olduğunda reçetesiz ilaç kullandıkları, %61,5'inin reçetesiz kullandıkları ilaçların analjezik ilaçlar olduğu, %64,1'inin reçetesiz ilaç kullanma nedenleri arasında daha önce kullandığı bir ilaç olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin cinsiyeti ile son bir ayda ilaç kullanma durumları, cinsiyet ve devam ettikleri fakülte ile kullandıkları ilaçların prospektüslerini okuma arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ: Öğrencilerin yarısından fazlasının son bir ayda ilaç kullandıkları ve bunun %23,2'sinin reçetesiz olduğu belirlenmiştir.

SUMMARY

AIM: This study has been carried out descriptively to determine the status of medication use among students of Erzincan University which is located in central Erzincan, Turkey.

METHODS: The universe of the study comprised 4506 students and the sample involved 885 (19.6% of the universe) students who attended faculties, associate programs, and vocational schools of Erzincan University. Data were collected between April-May 2008 through a questionnaire form that included students' identifying characteristics and their status of medication use. For statistical analyses, percentage and chi-square test were used.

RESULTS: It was found that 39.3% of participants were 2nd grade students, 59.8% were between 20-22 years, and 34.7% were attending the Faculty of Education. It was established that 64.6% of students used medication for headache and/or cold-influenza, 83.6% read the respective package insert before using a drug, 47.9% discontinued medication after cessation of complaints, 50.5% used a medication within the last couple of months and that 23.2% of them took these medications without prescription. It was also found that 70.3% of participants had used a medication without prescription whenever they had a headache; 61.5% of non-prescription medication used were analgesics; and 64.1% used a non-prescription drug due to prior use of the same drug. A significant difference was established between the gender of the students and their medication use within the last couple of months. It was also found that there is a statistically significant difference between students' gender and the faculty they attend and rates of package insert reading.

CONCLUSION: As a conclusion, it was determined that more than half of the students used a medication within the last one month and 23.2% of these medications were bought without prescription.

**Papatya Karakurt,
Rabia Hacıhasanoğlu,
Arzu Yıldırım,
Rabia Sağlam**

Erzincan Üniversitesi
Sağlık Yüksekokulu,
Erzincan.

Anahtar Kelimeler:
Üniversite Öğrencisi, İlaç,
İlaç Kullanma.

Key Words:
University Student,
Medication, Medication
Use.

**Sorumlu yazar/
Corresponding author:**
Papatya Karakurt
Erzincan Üniversitesi
Sağlık Yüksekokulu,
24100, Erzincan.
pkarakurt@erzincan.edu.tr

GİRİŞ

İlaç, canlı organizma tarafından alındığında vücut ilevlerinde değişiklik yapan maddedir. İlaçlar, organizmadaki işlevi ya da süreci değiştirirler ve hastalıklara tanı koymada, hastalıkların tedavisinde, önlenmesinde, hastalık semptomlarını ortadan kaldırmada, cerrahi işlemleri kolaylaştırmada kullanılırlar. Günümüzde ise bazı ülkelerde ilaçlar gelişigüzel kullanılmaktadır (1-3).

Akılci ilaç kullanımı hastaya doğru tanının konması, sorunun dikkatlice tanımlanması, tedavi amaçlarının belirlenmesi, değişik seçenekler içinden etkinliği kanıtlanmış (güvenilir) tedavinin seçilmesi, uygun bir reçete yazılması, hastaya açık bilgiler ve talimatlar vererek tedaviye başlanması, tedavinin sonuçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesini kapsayan sistematik bir yaklaşım biçimidir (4). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre Akılci İlaç Kullanımı; "kişilerin klinik bulgularına ve bireysel özelliklerine göre uygun ilacı, uygun süre ve dozajda, en düşük fiyata ve kolayca

sağlayabilmeleri” olarak tanımlanmıştır (5). Akılcı ilaç kullanımı, gelişmiş ülkelerde değişik şekillerde yapılan ve geçerli olan bir uygulamadır. Bu uygulamanın amaçları özellikle antibiyotiklerde, aşırı ilaç ve yanlış ilaç kullanımının önlenmesi, bu yolla ekonomik kayıpların önüne geçilmesi, ilaçlara bağlı yan etkilerin azaltılabilmesi ve antimikrobiyal direncin azaltılmasıdır (6). Ülkemizde halkın sağlık eğitimi yetersizdir ve bunu gidermek için yapılmakta olan çalışmalar, halen nitelik ve nicelik bakımından sorunu çözmekten çok uzaktır (7). Akılcı olmayan ilaç kullanımının eğitim eksikliğinden başlayarak sosyokültürel, ekonomik, yönetsel ve düzenleyici mekanizmalardan kaynaklanan birçok nedeni vardır. Bu nedenlerin çoğu birbirini etkilemekte ve sorunu daha da karmaşık hale getirmektedir (8).

Ülkemizde ekonomik sıkıntı, çeşitli nedenlerle sağlık kurumuna başvurmama, sağlık kurumuna başvuracak zaman bulamama, stres ve psikolojik sorunlar gibi nedenlerle üniversite öğrencilerinin ilaçları bilinçsizce ve yanlış tükettikleri gözlenmiştir (9). Ege Üniversitesi öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %51,6’sının son bir ay içinde ilaç kullandıkları, bunların %44,2’sinin reçetesiz olarak, %45,5’inin genellikle baş ağrısı için ilaç kullandıkları, %80,8’inin ilaç kullanmadan önce prospektüsünü okudukları, %35,4’ünün analjezik türü ilaç kullandıkları belirlenmiştir (9). Sağlık yüksekokulu öğrencileri ile yapılan bir çalışmada da öğrencilerin %26’sının son bir ay içinde, %81,3’ünün reçeteli ilaç kullandığı, %51,1’inin ağrıyı gidermek için ağrı kesici ilaç kullandığı saptanmıştır (10). Üniversite öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin %67,4’ünün son bir ay boyunca en az bir ilaç kullandığı, kullandıkları ilaçların çoğunluğunun ağrı kesici ve antibiyotik olduğu belirlenmiştir (11). Ayrıca ülkemizin farklı illerinde ilaç kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalarda bireylerin çoğunun reçetesiz ilaç kullandıkları, kullandıkları ilaçların çoğunluğunun ağrı kesici ve antibiyotik olduğu saptanmıştır (12-16).

Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) belirlemiş olduğu 21. yüzyılda herkese sağlık hedeflerinden hedef 4’te 2020 yılına kadar ilaç, tütün ve alkol tüketimi gibi zararlı davranışlara yönelen gençlerin oranı azaltılmalı ve hedef 12’de 2015 yılına kadar bağımlılık yapan tütün, alkol ve psikoaktif ilaçların tüketiminin sağlık üzerindeki olumsuz etkilerinin tüm üye ülkelerde belirgin şekilde azaltılması amaçlanmıştır (17). İlaçların gençler tarafından kullanımı konusunda hemşirelere önemli sorumluluklar düşmektedir. Çünkü güvenli ve doğru ilaç kullanımını sağlama hemşirelerin en önemli sorumluluklarından biridir (18).

Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışma Erzincan il merkezinde okuyan Erzincan Üniversitesi öğrencilerinin ilaç kullanma durumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı tipte olan bu çalışmanın evrenini Erzincan Üniversitesi’nde öğrenim gören 4506 öğrenci oluşturmuştur. Örneklemini sınıflardan alınabilecek öğrenci sayısı belirlendikten sonra basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen 885 (evrenin %19,6) öğrenci oluşturmuştur. Veriler 2007-2008 eğitim-öğretim bahar döneminde araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu ile araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Anket formunda öğrencilerin ve ailelerinin tanıtıcı özellikleri, ilaç kullanma nedenleri, ilaç prospektüsünü okuma durumları, son bir ay içinde ilaç kullanma durumları, reçetesiz ilaç kullanma nedenleri, stres yaşadıklarında ilaç kullanma durumlarına ilişkin sorular yer almıştır. Verilerin toplanması için ilgili kurumdan yazılı izin alınmıştır. Ayrıca formlar uygulanmadan önce araştırma kapsamına alınacak öğrencilere araştırmanın amacı açıklanarak öğrencilerden sözlü onay alınmış, öğrencilerin gizlilik ilkesine saygı gösterilmiştir. Anket formları öğrencilere ders saatinde dağıtılmış ve toplanmıştır. Formların doldurulması ortalama olarak 10-15 dakikada tamamlanmıştır.

Öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, anne, baba eğitim ve meslek durumu, ailenin aylık geliri, şu an yaşadığı yer, kronik hastalık, okudukları sınıf ve devam ettikleri fakülte/yüksekokul durumu, ilaç kullanma nedenleri, ilaç kullanmayı bırakma, son bir ayda ilaç kullanma, reçetesiz ilaç kullanma durumları ve nedenleri bu çalışmanın bağımsız değişkenlerini, kullandıkları ilaçların prospektüsünü okuma ve stres yaşarken ilaç kullanma durumu ise bağımlı değişkenleri oluşturmaktadır.

Veriler SPSS 11.0 programında bilgisayara yüklenmiş ve analiz işlemleri yapılmıştır. Verilerin analizinde yüzde dağılımları ve ki kare testi kullanılmıştır (19, 20).

BULGULAR

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin %59,8’inin 20-22 yaş grubunda, %58’inin erkek, %39,3’ünün 2.sınıf öğrencisi, %34,7’sinin Eğitim Fakültesi, %34,5’inin Meslek Yüksekokulu, %14,5’inin Fen-Edebiyat Fakültesi, %8,9’unun Hukuk Fakültesi ve %7,5’inin de Sağlık Yüksekokulu öğrencisi olduğu

saptanmıştır. Öğrencilerin %46,2'sinin baba eğitiminin orta dereceli okul, %41,1'inin anne eğitiminin okur-yazar, %28,9'unun babasının emekli, %93,7'sinin annesinin ev hanımı, %57,1'inin ailelerinin gelir durumunun giderlerine denk, %41,5'inin yurttta kaldığı, %8,5'inin kronik bir hastalığa sahip olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin %64,6'sının ilaç kullanma nedenleri arasında baş ağrısı, nezle-gribin yer aldığı, %83,6'sının ilaç kullanmadan önce prospektüsünü okuduğunu, %47,9'unun yakınmaları sona erdiğinde ilaç kullanmayı bıraktıklarını, %50,5'inin son bir ayda ilaç kullandığı ve bunların %23,2'sinin reçetesiz kullandığı saptanmıştır (Tablo-1).

Tablo 1. Öğrencilerin ilaç kullanma nedenleri ve ilaçlar hakkında bilgi durumlarının dağılımı.

	Sayı	%
İlaç Kullanma Nedenleri*		
Baş ağrısı, nezle-grip olduğu zaman	572	64,6
Kronik hastalıktan dolayı	76	8,5
Sınavlar yaklaştığı zaman	72	8,1
Diğer (mide ağrısı, karın ağrısı, menstruasyon vb.)	212	24,0
TOPLAM	932	100,0
Prospektüsü okuma durumları		
Evet	740	83,6
Hayır	145	16,4
İlaç Kullanma Durumları		
Hekim önerisine göre	710	80,2
Yakınmaları olduğunda	129	14,6
Her hatırladığında	46	5,2
İlaç kullanmayı bırakma durumları		
Yakınmaları sona erdiğinde	424	47,9
Hekim önerisine göre	405	45,8
Yan etkileri başladığında	46	5,2
Başka bir rahatsızlığı olduğunda	9	1,0
Diğer (Hiç bir zaman)	1	0,1
Son bir ayda ilaç kullanma durumları		
Evet	447	50,5
Hayır	438	49,5
TOPLAM	885	100,0
Son bir ayda ilaç kullanma nedenleri (n=447)		
Hekim önerdiği için	242	27,3
Reçetesiz kendim kullandım	205	23,2

*Öğrenciler birden fazla cevap vermişlerdir.

Öğrencilerin %70,3'ünün baş ağrısı olduğunda reçetesiz ilaç, %61,5'inin reçetesiz olarak analjezik kullandıkları, %64,1'inin reçetesiz ilaç kullanma

nedenleri arasında daha önce kullandığı bir ilaç olduğunu belirttikleri, %66,8'inin yaşamları boyunca en sık olarak baş ağrısı yakınması için reçetesiz, %7,8'inin stres yaşadıklarında ilaç kullandıkları saptanmıştır (Tablo-2).

Tablo 2. Öğrencilerin reçetesiz ilaç kullanma durumlarının ve nedenlerinin dağılımı.

	Sayı	%
Reçetesiz ilaç kullanma durumları*		
Baş ağrısı olduğunda	622	70,3
Nezle-grip olduğunda	292	33,0
Menstruasyon ağrısı olduğunda	74	8,4
Mide yanması/yakınması olduğunda	63	7,1
Kullanmıyor	42	4,7
Reçetesiz olarak kullanılan ilaçlar*		
Analjezikler	544	61,5
Antibiyotikler	350	39,5
Vitamin vb.	62	7,0
Sedatif ilaçlar	21	2,4
Kullanmıyor	42	4,7
Reçetesiz ilaç kullanma nedenleri*		
Daha önce kullandığı bir ilaç olduğu için	567	64,1
Ders yoğunluğu nedeniyle zaman bulamama	170	19,2
Zaman kısıtlılığı	89	10,1
Ekonomik nedenlerden dolayı	37	4,2
Sosyal güvencesi olmadığı için	27	3,1
Reçetesiz ilaç kullanmıyor	42	4,7
Yaşamları boyunca ilaç kullandıkları en sık yakınmaları*		
Baş ağrısı	591	66,8
Nezle-grip	120	3,6
Karın ağrısı	94	10,6
Mide ağrısı	90	10,2
Menstruasyon	67	7,6
Kullanmıyor	42	4,7
Stres yaşadıklarında ilaç kullanma durumları		
Evet	69	7,8
Hayır	816	92,2
TOPLAM	885	100

*Öğrenciler birden fazla cevap vermişlerdir.

Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinden cinsiyet, baba mesleği, ailelerinin aylık gelir durumu, okudukları sınıf ve devam ettikleri fakülte/yüksekokul ile kullandıkları ilaçların prospektüsünü okuma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (Tablo-3).

Tablo 3. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre ilaç prospektüsünü okuma durumlarının dağılımı.

Tanıtıcı Özellikler	İlaç Prospektüsünü Okuma Durumu				Toplam		Ki-kare p-değeri
	Okuyan		Okumayan		n	%*	
	n	%*	n	%*			
Yaş							
17-19	177	83,5	35	16,5	212	100,0	$\chi^2=0.395$ p=0.821
20-22	445	84,1	84	15,9	529	100,0	
23 ve ↑	118	81,9	26	18,1	144	100,0	
Cinsiyet							
Kadın	342	91,9	30	8,1	372	100,0	$\chi^2=32.424$ p=0.000
Erkek	398	77,6	115	22,4	513	100,0	
Annenin Eğitim Düzeyi							
Okur yazar değil	182	81,3	42	18,8	224	100,0	$\chi^2=1.270$ P=0.736
Okur yazar	308	84,6	56	15,4	364	100,0	
Ortadereceli okul	220	84,3	41	15,7	261	100,0	
Üniversite	30	83,3	6	16,7	36	100,0	
Annenin Mesleği							
Ev hanımı	690	83,2	139	16,8	829	100,0	$\chi^2= 3.113$ P=0.539
Memur	17	89,5	2	10,5	19	100,0	
İşçi	11	100,0	0	0	11	100,0	
Emekli	20	83,3	4	16,7	24	100,0	
Serbest meslek	2	100,0	0	0	2	100,0	
Babanın Eğitim Düzeyi							
Okur yazar değil	38	79,2	10	20,8	48	100,0	$\chi^2= 0.881$ P=0.830
Okur yazar	238	83,2	48	16,8	286	100,0	
Ortadereceli okul	344	84,1	65	15,9	409	100,0	
Üniversite	120	84,5	22	15,5	142	100,0	
Babanın Mesleği							
İşsiz	31	64,6	17	35,4	48	100,0	$\chi^2=14.505$ P=0.006
Memur	145	86,3	23	13,7	168	100,0	
İşçi	136	85,5	23	14,5	159	100,0	
Serbest meslek,çiftçi,esnaf vb.	216	85,0	38	15,0	254	100,0	
Emekli	212	82,8	44	17,2	256	100,0	
Ailenin Aylık Geliri							
Gelir giderden az	239	81,3	55	18,7	294	100,0	$\chi^2= 6.469$ P=0.039
Gelir gidere denk	435	86,1	70	13,9	505	100,0	
Gelir giderden fazla	66	76,7	20	23,3	86	100,0	
Şu An Yaşadığı Yer							
Aileyle	145	84,3	27	15,7	172	100,0	$\chi^2=0.418$ P=0.936
Yurtta	304	82,8	63	17,2	367	100,0	
Akrabada/arkadaş	254	83,8	49	16,2	303	100,0	
Kendi başına evde	37	86,0	6	14,0	43	100,0	
Kronik Hastalık Durumu							
Var	65	86,7	10	13,3	75	100,0	$\chi^2=0.557$ p=0.456
Yok	675	83,3	135	16,7	810	100,0	
Sınıf							
1.Sınıf	209	81,0	49	19,0	258	100,0	$\chi^2=10.322$ p=0.016
2.Sınıf	289	83,0	59	17,0	348	100,0	
3.Sınıf	90	79,6	23	20,4	113	100,0	
4.Sınıf	152	91,6	14	8,4	166	100,0	
Fakülte/Yüksekokul							
Eğitim Fakültesi	265	86,3	42	13,7	307	100,0	$\chi^2=19.358$ p=0.001
Fen-Edebiyat Fakültesi	109	85,2	19	14,8	128	100,0	
Hukuk Fakültesi	58	73,4	21	26,6	79	100,0	
Sağlık Yüksekokulu	64	97,0	2	3,0	66	100,0	
Meslek Yüksekokulu	244	80,0	61	20,0	305	100,0	

*Yüzdeler satır yüzdesi olarak alınmıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre stres yaşarken ilaç kullanma durumlarının dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Stres Yaşarken İlaç Kullanma Durumu				Toplam		Ki-kare p değeri
	Kullanan		Kullanmayan		n	%*	
	n	%*	n	%*			
Yaş							
17-19	15	7,1	197	92,9	212	100,0	$\chi^2=1.661$ p=0.436
20-22	39	7,4	490	92,6	529	100,0	
23 ve ↑	15	10,4	129	89,6	144	100,0	
Cinsiyet							
Kadın	37	9,9	335	90,1	372	100,0	$\chi^2=4.125$ p=0.042
Erkek	32	6,2	481	93,8	513	100,0	
Annenin Eğitim Düzeyi							
Okur yazar değil	19	8,5	205	91,5	224	100,0	$\chi^2=0.760$ p=0.859
Okur yazar	26	7,1	338	92,9	364	100,0	
Ortadereceli okul	22	8,4	239	91,6	261	100,0	
Üniversite	2	5,6	34	94,4	36	100,0	
Annenin Mesleği							
Ev hanımı	66	8,0	763	92,0	829	100,0	$\chi^2= 0.836$ P=0.934
Memur	1	5,3	18	94,7	19	100,0	
İşçi	1	9,1	10	90,9	11	100,0	
Emekli	1	4,2	23	95,8	24	100,0	
Serbest meslek	0	0	2	100,0	2	100,0	
Babanın Eğitim Düzeyi							
Okur yazar değil	6	12,5	42	87,5	48	100,0	$\chi^2= 3.760$ P=0.289
Okur yazar	20	7,0	266	93,0	286	100,0	
Ortadereceli okul	28	6,8	381	93,2	409	100,0	
Üniversite	15	10,6	127	89,4	142	100,0	
Babanın Mesleği							
İşsiz	6	12,5	42	87,5	48	100,0	$\chi^2=5.495$ P=0.240
Memur	11	6,5	157	93,5	168	100,0	
İşçi	18	11,3	141	88,7	159	100,0	
Serbest meslek,çiftçi,esnaf vb.	17	6,7	237	93,3	254	100,0	
Emekli	17	6,6	239	93,4	256	100,0	
Ailenin Aylık Geliri							
Gelir giderden az	28	9,5	266	90,5	294	100,0	$\chi^2= 3.569$ P=0.168
Gelir gidere denk	32	6,3	473	93,7	505	100,0	
Gelir giderden fazla	9	10,5	77	89,5	86	100,0	
Şu An Yaşadığı Yer							
Aileyle	10	5,8	162	94,2	172	100,0	$\chi^2=6.206$ P=0.102
Yurtta	35	9,5	332	90,5	367	100,0	
Akrabada/arkadaş	18	5,9	285	94,1	303	100,0	
Kendi başına evde	6	14,0	37	86,0	43	100,0	
Kronik Hastalık Durumu							
Var	14	18,7	61	81,3	75	100,0	$\chi^2=13.469$ p=0.000
Yok	55	6,8	755	93,2	810	100,0	
Sınıf							
1.Sınıf	30	11,6	228	88,4	258	100,0	$\chi^2=10.278$ p=0.016
2.Sınıf	17	4,9	331	95,1	348	100,0	
3.Sınıf	11	9,7	102	90,3	113	100,0	
4.Sınıf	11	6,6	155	93,4	166	100,0	
Fakülte/Yüksekokul							
Eğitim Fakültesi	26	8,5	281	91,5	307	100,0	$\chi^2=3.084$ p=0.544
Fen-Edebiyat Fakültesi	10	7,8	118	92,2	128	100,0	
Hukuk Fakültesi	4	5,1	75	94,9	79	100,0	
Sağlık Yüksekokulu	8	12,1	58	87,9	66	100,0	
Meslek Yüksekokulu	21	6,9	284	93,1	305	100,0	

*Yüzdelere satır yüzdesi olarak alınmıştır.

Öğrencilerin cinsiyeti, herhangi bir kronik hastalığa sahip olma, okudukları sınıf ile stres yaşarken ilaç kullanma durumları arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır (Tablo-4).

TARTIŞMA

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin ilaç kullanma nedenleri arasında baş ağrısı, nezle-grip olma (%64,6) yer almaktadır. İpteş ve Khorshid'in yaptığı çalışmada öğrencilerin %45,5'inin baş ağrısı ve %16,3'ünün ise grip için ilaç kullandıkları belirlenmiştir (9). Bir üniversitedeki idari personelin doktora gitmeden ilaç kullanma nedenleri arasında %81,5'inin baş ağrısı, %66,3'ünün soğuk algınlığının olduğu saptanmıştır (21).

Öğrencilerin %83,6'sının kullandıkları ilacın prospektüsünü okuduklarını, %80,2'sinin hekim önerisine göre ilaç kullandıklarını ve %47,9'unun yakınmaları bittiğinde ilaç kullanmayı kestiklerini belirtmişlerdir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %80,8'inin ilaç kullanmadan önce prospektüsünü okuduğu, %92'sinin hekim önerisine göre ilaç kullandığı, %35,6'sının hekim tarafından önerilen ilacı yakınmaları sona erdiğinde bıraktığı bildirilmiştir (9). Sağlık yüksekokulu ve hemşirelik son sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmalarda da sırası ile %67,1'nin ve %83,7'sinin kullandıkları ilaçların prospektüslerini okudukları saptanmıştır (10, 22). Bir üniversitenin idari personelinin %96,6'sının kullandıkları ilaçların prospektüslerini okudukları saptanmıştır (21). Özkan ve ark.'nın yaptıkları bir çalışmada ise üniversite hastanesinin polikliniklerine herhangi bir nedenle başvuran bireylerin %34,9'u prospektüs okumadıklarını belirtmişlerdir (23).

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin, %50,5'inin son bir ayda ilaç kullandıkları ve son bir ayda ilaç kullananların %23,2'sinin kullandıkları bu ilacı reçetesiz kullandıkları saptanmıştır. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %51,6'sının son bir ayda ilaç kullandıkları ve son bir ayda ilaç kullanan öğrencilerin %44,2'sinin bu ilaçları reçetesiz kullandıkları belirlenmiştir (9). Yılmaz ve ark.'nın sağlık yüksekokulu öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada öğrencilerin %26'sının son bir ayda ilaç kullandığı ve %18,7'sinin de reçetesiz ilaç kullandığı saptanmıştır (10). Gama ve ark.'nın üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada da öğrencilerin %67,4'ünün geçen bir ay boyunca en az bir ilaç kullandıkları saptanmıştır (11). Üniversite öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada da öğrencilerin %83,1'inin ağrılarını gidermek için

reçetesiz ilaç kullandıkları tespit edilmiştir (24). Ülkemizde yapılan başka bir çalışmada bireylerin %73,1'inin sağlık ocağına başvurmadan önce reçetesiz kendi kendine ilaç kullandıklarını ve bu kullandıkları ilacın %71,5'inin evde var olan bir ilaç olduğu saptanmıştır (12). Ankara ilinde yapılan bir çalışmada bir sağlık ocağı bölgesindeki 18 yaş ve üzeri bireylerin %57,8'inin reçetesiz ilaç (ağrı kesici) kullandığı belirlenmiştir (25). Bilgili ve Karatay'ın yaptığı çalışmada da bireylerin %33,8'inin eczaneden reçetesiz ilaç kullandıkları saptanmıştır (13). Erzurum ilinde sağlık ocağına başvuran bireyler ile yapılan bir çalışmada, bireylerin eczaneden reçetesiz ilaç alma yüzdesinin yüksek olduğu bildirilmiştir (14).

Öğrencilerin %70,3'ünün baş ağrısı, %33'ünde nezle-grip nedeni ile reçetesiz ilaç kullandıkları saptanmıştır. İpteş ve Khorshid'in Üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin %45,5'inin baş ağrısı, %16,3'ünde grip olduğunda reçetesiz ilaç kullandıkları belirlenmiştir (9).

Öğrencilerin %61,5'inin reçetesiz olarak analjezik, %39,5'ininde antibiyotik kullandıkları tespit edilmiştir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin en çok analjezik ve antibiyotik türevi ilaçlar kullandıkları saptanmıştır (11). Baybek ve ark.'nın üniversitenin idari personeli ile yaptıkları bir çalışmada personelin %92,4'ünün hekime gitmeden ağrı kesici ilaç, %16,3'ünün ise antibiyotik kullandığı saptanmıştır (21). Isparta ilinde sağlık ocağına başvuran bireylerle yapılan bir çalışmada %76,2'sinin analjezik, %11,5'inin antibiyotik kullandığı, analjezik kullanmış olanların %74,7'si ilaçları evde bulunan ilaçlardan, %23,2'si ise eczaneden elde ettiklerini belirtmişlerdir (12). İzmir'de antibiyotik kullanımı ile ilgili yapılan bir çalışmada bireylerin %83'ünün reçetesiz antibiyotik kullandığı saptanmıştır (26). Kıran ve Uçku'nun sağlık çalışanları ile yaptıkları bir çalışmada ise tanı dışı düzenli alınan ilaçların türlerine bakıldığında en sık olarak ağrı kesiciler, multivitamin preparatları ve mide ilaçları kullandıklarını belirtmişlerdir (27). Sağlık ocağına başvuran bireylerle yapılan bir çalışmada da bireylerin muayene olmadan %30,2'sinin ağrı kesici, ateş düşürücü, %6,2'sininde antibiyotik yazdırmak istediklerini belirtmişlerdir (15). Önder ve ark.'nın çalışmasında bireylerin ağrı kesici ilaçları en sık baş ağrısı için kullandıkları, %57,8'inin ağrı kesicileri genellikle veya her zaman reçetesiz kullandıkları saptanmıştır (25). Ankara ilinde yapılan bir çalışmada evinde ilaç bulunan bireylerin %72,8'inin her an ihtiyaç olabilecek ağrı kesici vb. ilaçları hekime yazdırdıkları belirlenmiştir (16). Bilgili ve Karatay'ın çalışmasında bireylerin %83,1'inin analjezik ve steroid olmayan

antiinflatuar ilaçların, %40,3'ünün ise antibiyotiklerin evde biriken ve en son kullanılan ilaçlar arasında yer aldığı belirtilmiştir (13).

Öğrencilerin %64,1'inin daha önce kullandığı bir ilaç olduğu, %19,2'side ders yoğunluğu nedeniyle reçetesiz ilaç kullandıklarını belirtmişlerdir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %37,6'sının zaman yokluğu, %12,4'ünün ders yoğunluğu nedeniyle ve %6,4'ünün ise daha önce kullandıkları bir ilaç olduğu için reçetesiz ilaç kullandıklarını belirtmişlerdir (9).

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin %66,8'i yaşamları boyunca en sık olarak baş ağrısı için ilaç kullandıkları, %7,8'i stres yaşadıklarında ilaç kullanımına başvurdıkları saptanmıştır. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %45'inin yaşamları boyunca en sık baş ağrısı yaşadıkları ve %18,8'ininde stres durumunda ilaç kullandığı saptanmıştır (9).

Kullanılan ilaçların prospektüsünü okumamanın erkek öğrencilerde kızlara göre daha fazla olduğu ve bu fazlalığın istatistiksel olarak önemli olduğu belirlenmiştir ($p<0.001$). Özkan ve ark.'nın yaptıkları bir çalışmada erkeklerde kadınlara göre ilaç prospektüsünü okumamanın önemli derecede yüksek olduğu belirlenmiştir (23).

Öğrencilerin baba mesleği ve ailelerinin aylık gelir durumu ile kullandıkları ilaçların prospektüsünü okuma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.01$, $p<0.05$). Öğrencilerin öğrenim hayatlarını sürdürürken sağlık kurumlarına gitmek ve kullandıkları ilaçlara ailelerinin ekstra bir ücret ödemek istememeleri bu sonuç üzerinde etkili olabilir.

Öğrencilerin okudukları sınıf ve devam ettikleri fakülte/yüksekokul durumlarına göre kullandıkları ilacın prospektüsünü okuma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$, $p<0.01$), dördüncü sınıf öğrencilerinin birinci, ikinci ve üçüncü sınıflara göre ve Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin ise Eğitim, Fen-Edebiyat, Hukuk Fakülteleri ve Meslek Yüksek Okulu öğrencilerine göre kullandıkları ilaçların prospektüsünü okuma oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İpteş ve Khorshid'in Ege Üniversitesi öğrencileri ile yaptıkları bir çalışma da öğrencilerin devam ettikleri fakülte ile kullandıkları ilaçların prospektüsünü okuma durumu arasında anlamlı bir fark olduğu ve Hemşirelik Yüksekokulu, Fen Fakültesi'ne devam eden öğrencilerin ilaç prospektüsünü okuma oranının Ziraat, Su Ürünleri ve Eğitim Fakültesi'nde okuyan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur (9).

Öğrencilerin yaşı ile kullandıkları ilaçların prospektüsünü okuma durumu arasında anlamlı bir

fark olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Özkan'ın çalışmasında da bireylerin yaşıyla ilaç prospektüsünü okumama arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır (23).

Öğrencilerin anne eğitim, meslek, baba eğitim, şu an yaşadığı yer ve kronik hastalık durumu ile kullandıkları ilaçların prospektüsünü okuma durumu arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre stres yaşarken ilaç kullanma oranının daha fazla olduğu ve bu fazlalığın istatistiksel olarak önemli olduğu belirlenmiştir. İpteş ve Khorshid'in yaptıkları çalışmada ise öğrencilerin cinsiyeti ile stres durumunda ilaç kullanma durumu arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir (9). Bu sonuca göre cinsiyetin stres yaşarken ilaç kullanma üzerinde belirleyici bir etken olmadığı söylenebilir.

Birinci sınıf öğrencilerinin stres durumunda ilaç kullanma oranının ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu ve bu yüksekliğin istatistiksel olarak önemli olduğu belirlenmiştir. Ege Üniversitesi öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin sınıfı ile stres durumunda ilaç kullanma arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir (9). Birinci sınıf öğrencilerinin ailelerinden ilk kez ayrılmaları, farklı bir ortama gelmeleri ve yeni arkadaşlar edinmeleri bu sonuç üzerinde etkili olabilir.

Kronik hastalığa sahip olan öğrencilerin ilaç kullanma oranının kronik hastalığı olmayan öğrencilere göre daha fazla olduğu ve bu fazlalığın önemli düzeyde olduğu saptanmıştır. İpteş ve Khorshid'in yaptıkları çalışmada kronik hastalık nedeniyle ilaç kullanan öğrencilerin kullanmayanlara göre stres durumunda yaklaşık 2,5 kat fazla ilaç kullandıklarını ve kronik hastalık nedeniyle ilaç kullanma durumu ile stres yaşarken ilaç kullanma durumu arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (9).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma sonucunda öğrencilerin ilaç kullanma nedenleri arasında baş ağrısı, nezle-gribin birinci sırada yer aldığı saptanmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının son bir ayda ilaç kullandıkları ve bunların %23,2'sinin reçetesiz ilaç kullandığı, reçetesiz olarak kullandıkları ilaçların %61,5'inin analjezik, %39,5'inin antibiyotik olduğu belirlenmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;
-Üniversite öğrencilerine akılcı ilaç kullanım amaçları hakkında bilgi verilmesi,

-Öğrencilere reçetesiz ilaç kullanmanın zararlarına yönelik konferans, sempozyum vb. düzenlenmesi,
-Öğrencilere alternatif tıpa yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Ulusoy MF, Görgülü RS. Hemşirelik esasları. 5. Baskı. Ankara. 72 TDFO Ltd.Şti., 2001.
2. Çakırcalı E. Hasta bakımı ve tedavisinde temel ilke ve uygulamalar. İzmir. Nobel Tıp Kitabevleri Ltd.Şti., 2000.
3. Akça Ay F. İlaç uygulamaları. Temel hemşirelik kavramlar, ilkeler, uygulamalar. I. Baskı. İstanbul. İstanbul Medikal Yayıncılık Ltd. Şti., 2007, s. 309-392.
4. İskit AB. Akılcı ilaç kullanımı. Sted. 2006; 15(7): 4-5.
5. T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfzısıhha Mektebi Müdürlüğü. 2006 Yılı Faaliyet Raporu. <http://www.tusak.saglik.gov.tr/pdf/faaliyet/2006.pdf> [Erişim Tarihi: 03.08.2009].
6. Akan H. Akılcı antibiyotik kullanımı ve Türk Hematoloji Derneği. ANKEM Dergisi. 2006; 20(1): 65-67.
7. Oktay Ş. Akılcı ilaç kullanımının genel ilkeleri. Türk Geriatri Dergisi. 2006; 15-18.
8. Akıcı A, Uğurlu MÜ, Gönüllü N, Oktay Ş, Kalaça S. Pratisyen hekimlerin akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. Sted. 2002; 11(7): 253-257.
9. İpteş S, Khorshid L. Üniversite öğrencilerinin ilaç kullanım durumlarının incelenmesi. Ege Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Dergisi. 2004; 20(1): 97-106.
10. Yılmaz E, Karaca F, Uçar S, Yüce T. Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin ilaç kullanma durumlarının incelenmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi. 2008; 3(8): 69-83.
11. Gama H, Correia S, Lunet N. Effect of questionnaire structure on recall of drug utilization in a population of university students. BMC Medical Research Methodology. 2009; 9(45): 1-9.
12. Uskun E, Uskun SB, Öztürk M, Kişioğlu AN. Sağlık ocağına başvuru öncesi ilaç kullanımı. Sted. 2004; 13(12): 451-454.
13. Bilgili N, Karatay G. Sait Yazıcı Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan bireylerin ilaç tüketimi ile ilgili bazı uygulamalarının belirlenmesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2005; 12(1): 39-48.
14. Vançelik S, Çalıkoğlu O, Güraksın A, Beyhun E. Erzurum il merkezindeki erişkinlerin ilaç kullanım davranışları ve ilişkili faktörler. Toplum Hekimliği Bülteni. 2006; 25(2): 33-38.
15. Saygun M, Çakmak A, Ulu N. Kırıkkale ili merkez sağlık ocağında hastaların başvuru amaçları ve ilaç tüketim alışkanlıklarının değerlendirilmesi. Sağlık ve Toplum. 2006; 16(1): 47-53.
16. Göçgeldi E, Uçar M, Açikel CH, Türker T, Hasde M, Ataç A. Evlerde artık ilaç bulunma sıklığı ve ilişkili faktörlerin araştırılması. TAF Preventive Medicine Bulletin. 2009; 8(2): 113-118.
17. Aktan CC, Işık AK. "21.yüzyılda herkes için sağlık: 21hedef" <http://www.canaktan.org/ekonomi/saglik-degisim-caginda/pdf-aktan/herkes-icin.pdf> [Erişim Tarihi: 12.01.2008].
18. Potter PA, Perry AG. Basic Nursing. Third Edition. Philadelphia. Mosby Year Book, 1995, p. 250-295.
19. Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi. 10. Baskı. Ankara. 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti., 2000.
20. Akgül A. Tıbbi araştırmalarda istatistiksel analiz teknikleri "SPSS uygulamaları". Ankara. Emek Ofset Ltd. Şti., 2003.
21. Baybek H, Bulut D, Çakır A. Muğla Üniversitesi idari personelinin ilaç kullanma alışkanlıklarının belirlenmesi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2005; 15: 53-67.
22. İlbars H, Akıcı A, Kadioğlu E, Şardaş S. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin prospektüs okunabilirlik ve anlaşılabilirliği hakkındaki bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. 4. Uluslararası - 11. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kongre Kitabı. Ankara. 2007, s. 307.
23. Özkan S, Özbay OD, Aksakal FN, İlhan MN, Aycan S. Bir üniversite hastanesine başvuran hastaların hasta olduklarındaki tutumları ve ilaç kullanım alışkanlıkları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 2005; 4(5): 223-237.
24. Acocella CM. Using diaries to assess nonprescription drug use among university students. Journal of Drug Education. 2005; 35(4): 267-274.
25. Önder E, Koçia O, Öztürk S, Sabuncu Z, Soyutemiz Ö, Altıntaş H. Yunus Emre Ocağı bölgesinde yaşayan 18 yaş ve üstü bireylerin ağrı kesici kullanımı ve bu konudaki bazı bilgilerinin saptanması. Toplum Hekimliği Bülteni. 2002; 22(1): http://www.thb.hacettepe.edu.tr/arsiv/2002/sayi_1/baslik2.pdf [Erişim Tarihi: 03.08.2009].
26. Çalışkan S, Esen A. Toplum antibiyotik ve antibiyotik kullanımını ne kadar biliyor? Nasıl davranıyor? IX. Halk Sağlığı Kongresi. 3-6 Kasım 2004, Ankara. 2004. <http://www.halksagligi.org/halkmed/index.php?id=2585>. [Erişim Tarihi: 29.07.2009].
27. Kıran S, Uçku R. Sağlık çalışanlarında tanı almış hastalıklar ve ilaç kullanımı. 9. Halk Sağlığı Günleri. 28 Eylül-1 Ekim 2005, Ankara. 2005. <http://www.halksagligi.org/halkmed/index.php?id=3318>. [Erişim Tarihi: 29.07.2009].